

Namn bortom normerna

FÖRHÅLLET MELLAN FÖRNAMN OCH ICKE-NORMENLIGA KÖNSIDENTITETER

Alexis Rancken

Artikkelin aiheena on transinklusiivinen sosio-onomastiikka, eli kuinka ei-normatiivisia sukupuoli-identiteettejä voidaan huomioida nimistötutkimuksessa. Teoriaosiossa keskustelen ensin sukupuolesta sosio-onomastiikan tutkimuksessa. Sen jälkeen siirryn käsittelemään etunimiin liittyviä transnäkökulmia, eli muun muassa nimenvaihdoksia, sukupuolitettuja ja sukupuolineutraaleja etunimiä sekä juridisia seikkoja, tarkoituksenani osoittaa millaista transinklusiivinen nimistöntutkimus voisi olla. Aineistona on 211 itsensä queeriksi luokittelevan, ruotsia arjessaan käyttävän henkilön vastaukset kyselyyn aiheesta ”ruotsin kieli ja ei-normatiiviset sukupuoli-identiteetit ja seksuaalisuudet.” Vastanneista noin kolmasosa ilmoitti jonkinasteista tyytymättömyyttä siihen, kuinka oma etunimi on sukupuolitettu. Nimenmuutokset olivat yleisiä. Hyvin merkittävässä osassa näistä, tarkemmin sanoen 84 prosentissa, kyseessä oli siirtymä pois feminiinisestä nimestä joko maskuliiniseen tai neutraaliin. Vapaissa kommenteissa korostettiin sukupuolineutraalien nimien tärkeyttä, mutta samalla kyseenalaistettiin nimien sukupuolittamista ilmiönä.

AVAINSANAT: TRANSTUTKIMUS, KIELI, ETUNIMET, NIMENMUUTOKSET

Personnamnen utgör en alldeles unik språklig kategori med semantiska, funktionella och lexikaliska särdrag som intresserat språkvetare från ett flertal olika fält. Namnets primära funktion är givetvis att identifiera en viss individ (”Katja har en bormaskin som du kan låna”), och dessutom kan det användas att fånga den tilltalade personens uppmärksamhet (”Kemal, titta här!”). Därmed skiljer de sig alltså, liksom andra egennamn, från appellativerna (t.ex. hund, klänning) vars funktion är att beteckna hela kategorier. Personnamnen har därför sina alldeles egna semantiska och etymologiska dimensioner. I den här artikeln kommer jag att diskutera förhållandet mellan förnamn och kategorisering, och då närmare bestämt kön som kategori

samt den problematik som uppstår då den starkt könade namntraditionen i det svenska språkområdet (i praktiken Sverige och den svenskspråkiga befolkningen i Finland) hamnar på kollisionsskurs med icke-normativa könsidentiteter.

Propositionen till ny namnlag i Sverige som föreslås träda i kraft 2017 presenteras på regeringens hemsida på följande sätt:

Personnamn är en viktig och naturlig del av vårt samhälle. Ett namn är något som ger individen en identitet och en möjlighet att visa samhörighet med en viss familj och släkt. Personnamn bidrar även till att skapa vår gemensamma identitet. Lagregleringen av personnamn fyller alltså en

betydelsefull funktion och det är angeläget att den utvecklas i takt med samhället i övrigt. (Regeringskansliet 2016.)

I formuleringarna kan man ana att problematiken kring regleringen av namn ligger i spänningar dels mellan individ och samhälle, dels mellan tradition och förnyelse. Ur språksociologisk och genusvetenskaplig synvinkel kunde här finnas mycket att hämta, men sociologiskt inriktad namnforskning, för att inte tala om transinklusive sådan, är ännu relativt sällsynt i det svenska språkområdet där onomastiken fortfarande är kraftigt förankrad i språkhistoria och etymologi (se t.ex. Ainiala 2012).

Liksom andra former av kategorisering är personnamn ett sätt att skapa ordning genom språkliga verktyg. Charlotta Hagström (2006, 151), som har undersökt namngivningen av barn ur ett sociologiskt perspektiv, ser dem som symboler för gemenskap och åtskillnad, delaktighet och distinktion. Med andra ord är de en produkt av sin kulturella och ideologiska kontext, i likhet med språket i övrigt.

Den som kategoriserar genom namnvalet är ändå inte namnbäraren själv, utan hens¹ föräldrar eller annan vårdnadshavare. Namnvalet reflekterar med andra ord dessa personers värderingar, smak, sociala positionering och konnotationer, som uppkommit i en särskild kulturell och ideologisk kontext. Genom namnvalet positionerar föräldrarna barnet i fråga om till exempel etnicitet, kön och klass innan barnet själv utvecklat en jagbild. Detta bidrar givetvis till problematiken kring förnamn. Då kön inte ses som en inherent, oföränderlig egenskap hos individen utan utgångspunkten är performativ (se Butler 1997) – det vill säga att könet är något man gör, inte är – kompliceras även namnfrågan. Om ett barn som fått ett könat dopnamn till exempel utvecklar en könsidentitet som inte överensstämmer med det juridiska könet, eller inte alls vill kategorisera sin könstillhörighet, kan namnet till och med bli en börda.

Föreliggande artikel utgör en del av min doktorsavhandling om svenska språket och queera identiteter. De frågor jag här kommer att försöka besvara

utgående från det enkätmaterial jag samlat in för avhandlingen är för det första hur nöjda informanterna är med sina nuvarande förnamn ur könssynvinkel, och hur vanligt förekommande informella respektive formella namnbyten relaterade till kön är hos de informanter vars identitet ligger utanför cisnormen (det vill säga tanken om kön som binärt och oföränderligt). Väljer informanterna könsneutrala eller könade namn ifall de anser ett byte vara befogat? För det andra strävar jag efter att hitta mönster i informanternas fria kommentarer angående namn – finns det några särskilda aspekter på namn och namnbyte som betonas? Sammanfattningsvis diskuterar jag alltså relationen mellan informanternas nuvarande och tidigare könsidentitet(er) och eventuella därtill relaterade namnändringar.

Jag kommer i artikeln att diskutera problematiken kring det vedertagna bruket att ge barn könade namn, i och med existensen av identiteter som ligger utanför cisnormen. Innan jag presenterar och analyserar mitt eget material placerar jag in undersökningen i den socioonomastiska traditionen genom en översikt av tidigare forskning kring förnamn och kön – eftersom få beröringspunkter hittills funnits mellan genusvetenskapen och socioonomastiken krävs en kontextualisering.

Dessutom tar jag upp mer transspecifika frågeställningar kring könade versus könsneutrala namn och namnbyten, samt diskuterar juridiska aspekter i fråga om förnamn (med termen trans- avser jag här alla identiteter som ligger utanför cisnormen, oavsett juridiskt kön och kroppsliga egenskaper). Namn som varken är feminint eller maskulint könade får central betydelse vid diskussionen om såväl könssensitiv namngivning av barn som transköndes namnpreferenser. Könsneutrala namn – eller androgyna namn, som vissa forskare kallar dem – har undersökts i någon mån till exempel i engelskan och finskan (Leino 2014; Lieberman m.fl. 2000), men i det svenska språkområdet saknas material och det som skrivits är främst baserat på statistiska uppgifter och namngivarnas berättelser snarare än namnbärarnas erfarenheter (se t.ex. Brylla 2007). Allt

1 Jag använder konsekvent pronomenet *hen* i denna artikel vid generisk syftning eller då jag inte känner till referentens könsidentitet, för att undvika felkategorisering.

detta bidrar till behovet av forskning som för samman transperspektiv på namn med existerande språksociologiska och genusvetenskapliga teorier, något jag här hoppas kunna bidra till.

SOCIOLINGVISTISK FORSKNING OM PERSONNAMN OCH KÖN

I en översikt av den socioonomastiska forskningen i Finland skriver Terhi Ainala att namnforskningen länge var i etymologicentrerad. Forskarna intresserade sig för hur vårt onomastikon, det vill säga namnförråd, uppkommit och vilka likheter respektive skillnader som kan upptäckas i de olika språkens uppsättning namn. Förutom personnamn undersöktes även ortnamn flitigt. Senare utvidgades forskningsfältet då variationslingvistikens började färga av sig även på namnforskningen, och det man nu undersökte var till exempel relationen mellan faktorer som ålder och kön samt kunskaper om det lokala namnförrådet (Ainala 2012). Här, liksom inom den traditionella sociolingvistikens i övrigt, betraktades ändå kön som en stabil och binär bakgrundsfaktor jämförbar med födelseort och ålder. Även om Ainalas översikt handlar om situationen i Finland reflekterar den väl trender också i övriga Norden.

Undersökningar och teori där kön som variabel diskuteras mer ingående förekommer i viss mån, och här ligger fokus ofta på namngivningen av flickor och pojkar samt eventuella mönster som går att urskilja i föräldrarnas attityder gällande namn och kön. Emilia Aldrin, namnforskare med inriktning på identitet, har till exempel undersökt namngivningsmönster i Göteborg åren 2007–2009 utgående från tanken om social positionering, det vill säga vilka roller individen väljer i den språkliga och utomspråkliga interaktionen med andra (Aldrin 2011, 36). Aldrin definierar identitet som ”en process som innebär att individen genom handlingar och yttranden i konkreta situationer ständigt skapar nya bilder av sig själva och andra” och hen utgår från en konstruktivistisk språksyn där namngivningen liksom andra språkliga handlingar både formas av och bidrar till att forma sociala strukturer (ibid. 29–30). Undersökningen visade att positioneringen är starkt anknuten till kön – i det här fallet alltså barnets ju-

ridiska kön. Pojkar ges namn som Aldrin beskriver med adjektiven *internationell*, *utlandsorienterad*, *traditionell* och *modern* medan flickornas namn förknippas med begreppen *svenskorienterad* och *estetisk* (Aldrin 2011, 222–223). Aldrin drar slutsatsen att positioneringen i det här fallet går att knyta till de traditionella könsrollerna (ibid. 224).

Charlotta Hagström har i sin tur skrivit om sambanden mellan namn och kategorisering, och även här aktualiseras givetvis kön som social kategori. För Hagström är namn inte bara en godtycklig ”kombination av bokstäver och ljud”, utan hen beskriver dem som ett sätt att orientera oss i det sociala rummet – en tanke som liknar Aldrins beskrivning av namn som medel för social positionering (Hagström 2006, 12, 170). Här aktualiseras ett intersektionalitetsperspektiv, och analysen av namngivning liksom namnbyten hos specifika individer måste beakta en mängd bakgrundsfaktorer liksom bakomliggande samhälleliga strukturer – enskilda namn har till exempel kulturella, religiösa och åldersmässiga konnotationer förutom de könsmässiga. Hagström gör även kopplingar mellan namn och makt, något som i hög grad aktualiseras då transperspektiv inkluderas i namnforskningen: ”Har man inte makt över sitt eget namn har man svårt att hävda några som helst rättigheter”, konstaterar hen (ibid. 161). Namn kan dessutom användas fel, något som även det manifesterar maktförhållanden: de kan till exempel missuppfattas medvetet och användas ironiskt (ibid. 161).

Judith Butler har liknande tankar om namn, och kopplar namngivningen (vare sig det handlar om officiella namn, smeknamn eller öknamn) till tanken om performativitet, där språkhandlingarna är jämförbara med andra typer av handlingar – här refererar hen till J.L. Austins välkända talaktsteori (Butler 1997, 3ff). Att kalla någon vid ett namn, till och med då det handlar om ett öknamn, innebär enligt Butler att personen i fråga placeras in i en verklighet (ibid. 3) – den tilltalade eller omtalade blir med andra ord en del av talsituationen på samma sätt som talaren, och ges möjlighet att påverka situationen genom sina egna handlingar. Detta aktualiseras i samband med diskussionen om förhållande mellan namn och könsnormer, eftersom namnet här kan utgöra ett kraftfullt medel för

subjektens positionering. I och med detta har namngivningen också ideologiskt potential.

Namnförrådet i svenskan, liksom i andra språk, är instabilt: nya namn introduceras, sprids och etableras varje år (Aldrin 2011, 27). Något som alltid verkar kvarstå är ändå indelningen i mans- och kvinnonamn, liksom att könsneutrala namn är förhållandevis sällsynta och instabila. Namnforskare Eva Brylla konstaterar i artikeln "A Boy Named Sue" att det germanska namnskicket gör tydlig skillnad mellan mans- och kvinnonamn, något som gäller även i ett bredare indoeuropeiskt sammanhang (Brylla 2007, 191). Kvinnonamn är i dessa språk ofta i praktiken avledningar av mansnamnen, som *Karl* och *Karolina* (ibid. 191). Dessutom tenderar namnen vara fonologiskt sett olika (se t.ex. Fredrickson 2007).

Queerteorin har nu under ett par decennier influerat språkvetenskapen och då särskilt språksociologin i viss mån, men fortfarande problematiseras kön som bakgrundsfaktor endast i undantagsfall, ofta då fokus ligger på icke-normativa könsidentiteter i sig snarare än på särskilda språkliga variabler. Rusty Barrett, en central gestalt inom queerlingvistik, nämner den kvantitativa sociolingvistiska forskningen som ett fält där endast ett begränsat antal på förhand givna identiteter traditionellt inkluderats (Barrett 2002, 30). Dessutom har man inom denna typ av forskning tenderat fästa uppmärksamhet vid hur identitet konstrueras av talaren, trots att intressanta resultat står att finna i hur individer omtalas och tilltals (ibid. 37). Här aktualiseras just frågor om till exempel namn, pronomen och andra könade ord – att föräldrarna väljer ett könat namn för sitt nyfödda barn, ett namn som sedan i hög grad påverkar omvärldens konnotationer och bemötande av barnet i fråga, är ändå ytterst intressant ur sociolingvistiskt perspektiv. En eventuell namnbytesprocess är sedan i sin tur ett uttryck för någon form av diskrepans mellan omvärldens kategorisering och individens identitet, vare sig det handlar om kön eller någon annan faktor, som etnicitet eller klass.

Medan feministiskt influerad lingvistik redan under flera decennier gett upphov till en mängd undersökningar om språklig diskriminering av kvinnor även inom det svenska språkområdet (se t.ex. Erson m.fl. 2007 för en översikt) är ännu mot-

svarande diskriminering av transpersoner ett forskningsfält där mycket återstår att göra. Att jag själv valt att studera direkt könade uttryck beror på att dessa kan utgöra en stabil utgångspunkt för vidare forskning där fokus ligger på omgivningens attityder och transkönade individers bredare erfarenheter av språklig diskriminering respektive inklusion. Namn och pronomen tenderar bli ett slags brännpunkter för diskussionen om språk och icke-normativa könsidentiteter och därför kan de ge insyn i hur diskursen kring dessa överlag är strukturerad.

KÖNSNEUTRALA NAMN I EN KÖNAD NAMNTRADITION

Den indoeuropeiska namntraditionen är alltså starkt könad, men även i områden där till exempel germanska språk talas förekommer könsneutrala namn. Både Anne Fredrickson (2007), som undersökt namnens fonologi, och Eva Brylla (2007) urskiljer i sina översikter vissa tendenser gällande den här typen av namn som kan antyda att de inte passar särskilt bra in i det lokala (engelska/svenska) namnskicket, just eftersom könade namn föredras. Namn som är könsneutrala, det vill säga vanliga hos både män och kvinnor, under en del av den tidsperiod då de är i bruk är ofta ursprungligen maskulina för att sedan bli neutrala och slutligen feminina (Brylla 2007, 193). Fredrickson (2007, 34) nämner Meredith och Courtney som exempel – ännu på 1930-talet var dessa namn maskulina, medan de idag anses vara feminina. Statistiken pekar på att namn som av någon orsak blir instabila ur ett könsmässigt perspektiv snabbt feminiseras, och den neutrala fasen är endast ett slags övergångsskede.

Processerna kring hur namn blir könade respektive könsneutrala kan enligt Lieberman, Dumais och Baumann (2000) kopplas samman med sociologiska teorier angående kollektivt beteende, något som också låter sig anknytas till hypotesen om bakomliggande maktstrukturer. De för fram några scenarion där könsneutrala namn, det vill säga sådana som i relativt balanserad utsträckning ges åt såväl flickor som pojkar, kan uppstå. Ett sådant scenario är att samma smeknamnsform utvecklas ur flera olika namn, med olika associationer till kön. De poängterar också att

de namn som potentiellt kan bli könsneutrala tenderar att vara rätt oförankrade i kulturen och sakna drag (semantiska eller fonologiska) som tydligt skulle hänföra dem till namntraditionen för någotdera juridiskt kön (Liebersson, Dumais & Baumann 2000, 1262, 1269).

Då ett namn har förutsättningar till könsneutralitet kan man tänka sig att praktiken kring namngivningen fungerar på endera av två olika sätt. Antingen förekommer två olika traditioner för samma namn, så att det trots allt uppfattas som könat eller åtminstone lämpligt för barnet i fråga ur könsperspektiv, eller så är namnet verkligen neutralt och föräldrarna ser kön som en oviktig faktor vid namngivningen. Den statistik Liebersson, Dumais och Baumann (2000) grundar sin artikel på (nyföddas namn i Illinois under större delen av 1900-talet) antyder att den första hypotesen stämmer. Då till exempel antalet flickor som ges ett visst (könsneutralt) namn överstiger en viss siffra börjar samma siffra hastigt sjunka för de nyfödda pojkarnas del – det handlar alltså om ett slags snöbollseffekt. (Liebersson, Dumais & Baumann 2000, 1274.) Hur ser då könsneutrala namn ut i en svensk kontext? Brylla (2007) har på basis av namnstatistiken konstaterat att många könsneutrala namn är utländska, och då i regel icke-indoeuropeiska. Den kinesiska namntraditionen skiljer sig till exempel från den svenska med avseende på kön, så att namn ofta är neutrala och könstillhörighet markeras på annat sätt där det behövs. (Brylla 2007, 192.) Även faktumet att det moderna Sverige är i hög grad flerspråkigt påverkar namnskicket och därmed statistiken gällande könsneutrala namn (ibid. 192). För personer som vill byta till ett könsneutralt namn eller namnge ett barn könsneutralt finns bara ett fåtal etablerade svenska namn att välja mellan, så lån från andra språk eller nykonstruerade namn kan bli aktuella.

ICKE-NORMENLIGA IDENTITETER, NAMN OCH NAMNBYTE

”Att få sitt namn ifrågasatt är att bli ifrågasatt som person”, skriver Hagström (2006, 188), och Nyström m.fl. (2013, 148) föreslår att ett namn inte bara är något man *kallas*, utan något man *är* och att namnbyten tyder på en brist på samband mellan namn och identitet. I och med att en persons kön sällan omtalas direkt, utan antaganden görs på basis av kroppsliga egenskaper, klädsel och beteende, är det ofta först genom bruket av dessa könade ord för omtal och tilltal vi avslöjar hur vi kategoriserar varandra. Att använda ett tidigare, fel könat förnamn vid tilltal eller omtal av en transperson, något som ofta refereras till som *deadnaming*², kan framstå som ett oskyldigt misstag men är ändå i praktiken ett ifrågasättande av den tilltalades/omtalades könsidentitet. Det samma gäller för pronomen i tredje person singularis (*hon, han, hen*) liksom övriga direkt (*tant/farbror*) och indirekt (*vacker/stilig*) könade ord (Wojahn 2015, 113).

Precis som individen är sårbar för fysiska handlingar – det vi traditionellt brukar avse med begreppet våld – är hen sårbar för språkliga handlingar. Butler (1997, 6) skriver om hur språk inte bara kan vara en representation av våld, utan även i sig vara våldsamt. Namngivningen av barn är en handling som är speciell i det avseendet att den utförs av andra och riktar sig mot en individ som ännu är omedveten om handlingens implikationer, och denna handling placerar in individen i en språklig tradition där hen sannolikt kommer att bli namngiven på olika sätt under hela sin livstid (ibid. 29). Att använda fel namn kan alltså uppfattas som ett slags våldshandling.

Namn som ett sätt att köna individen är ändå inte uteslutande ett negativt fenomen ur transsynvinkel, utan som tidigare konstaterats har namnet också potential att fungera som ett sätt för individen att positionera sig på det sätt hen själv önskar. Jag kommer därför härnäst att diskutera tidigare forskning där trans- och queerpersoner själva fått ta ställning till könande språk.

Forskning specifikt om transkön har ofta begränsat sig till kliniska aspekter med ett fåtal

2 Begreppet har ännu inte tagits in i den akademiska diskursen, men se till exempel Wiktionary: deadname (<https://en.wiktionary.org/wiki/deadname>, hämtad 19.12.2016) för en definition.

informer, medan mer sociologiskt inriktad forskning gjorts om LGB-identiteter (Factor & Rothblum 2008, 236). Hagen och Galupo har ändå undersökt just hur personer med transidentiteter uppfattar användningen av könat språk i hälsovårdssammanhang. Deras informanter upplevde situationer där fel namn användes som genanta, särskilt i de fall då det skedde offentligt, och en del berättade att de ogärna kategoriserade sig själva som transkönade då de sökte vård av rädsla för att bli avsiktligt felkönade i personalens språkbruk. (Hagen & Galupo 2014, 24, 31.) Något som också nämndes var att blanketter borde omfatta en ruta för det namn patienten vill att används, ifall det inte överensstämmer med det felkönade juridiska namnet (ibid. 25). Även om direkt könade ord som namn och pronomen upplevdes vara viktiga nämnde informanterna också språkbruket som en helhet: de mest positiva upplevelserna var inte relaterade till exakt vilka ord som användes, utan snarare hur informantens könsidentitet respekterades i den språkliga och även icke-språkliga interaktionen överlag (ibid. 32). Användningen av rätt namn och pronomen är alltså viktigt, men inte tillräckligt.

Factor och Rothblum (2008, 241) har även beskrivit om transpersoners (MTF, FTM och genderqueera) förhållande till könade förnamn, och dessutom undersökt namnbyten betingade av könsidentiteten som en del av en bredare undersökning. Det visade sig att en överväldigande majoritet av de 166 informanterna åtminstone övervägt ett namnbyte, och även ombett andra kalla dem vid ett annat namn än dopnamnet (ibid. 248).

Ett namnbyte kan i praktiken innebära att namnbäraren "kommer ut" gällande den icke-normenliga könsidentiteten, konstaterade Mullen och Moane då de intervjuade transkönade personer bosatta på Irland om hur omgivningen förhållit sig till deras identitet. Här framkommer att namnbytet kan ha stor symbolisk så väl som praktisk betydelse i och med att individen övergår från att till synes ha en socialt accepterad könsidentitet till att vara medlem av en marginaliserad grupp (Mullen & Moane 2013, 149). I det här skedet av processen är individen sannolikt särskilt sårbar i och med att transidentiteter ännu upplevs som kraftigt stigmatiserade (ibid. 151). En byråkratisk och avgiftsbelagd namnbytes-

process vars utgång dessutom eventuellt är osäker i fall där läkarutlåtande saknas kan i det här skedet tänkas öka stressen ytterligare.

Såväl namntraditionen som lagstiftningen och juridisk praxis är produkter av en cisnormativ kultur, och trots att transkönade män och kvinnor i Sverige getts möjlighet att byta namn över könsgränserna även innan ändringen av juridiskt kön och i Finland efter denna ändring kvarstår många problem kopplade till förnamn och kön. Även om det finns möjlighet att byta till ett könsneutralt förnamn oberoende av juridiskt kön är det icke-könade namnförrådet litet, så innovativa lösningar kan krävas. Godkännandet av enskilda namn är dessutom ännu beroende av myndighetsbeslut i både Finland och Sverige.

I Finland har Antti Leino (2014), forskare i finska språket, nyligen undersökt såväl namnbyten ur könsperspektiv som icke-ciskönades val av nytt förnamn vid namnbyte – här finns alltså forskningsresultat som kan jämföras med mina egna tillgängliga. Inledningsvis utförde hen en kartläggning av det finländska förnamnsregistret ur könsperspektiv, med resultatet att 57,9 % av namnen är feminina, 39,9 % maskulina och 2,2 % neutrala. Leino drog gränsen vid 5 %, så att till exempel namn där mindre än 5 % av namnbärarna var juridiska män klassades som feminina. Namnen kategoriserades alltså som neutrala då 5 % överstegs i fråga om bägge juridiska könen, vilket måste betraktas som ett rätt löst kriterium. Tre olika typer av namnbyten över dessa könsgränser kunde urskiljas i materialet (Leino 2014, 3–4).

1. Från neutrala till könade namn

Namnets association till ett visst kön kan, som tidigare konstaterats, förändras över tid, vilket till exempel varit fallet i fråga om det tidigare neutrala men numera mer feminina Vieno. Leino urskiljer en tendens där de finländska namnen blivit kraftigare könade under 1940- och 1950-talet, med andra ord då namnlagen trädde i kraft, vilket sannolikt var orsaken till att många tillhörande äldre generationer vid den tidpunkten valde att byta till ett (korrekt) könat namn för att inte bli kategoriserade fel. Liebersons tankar om hur könsneutrala namn överges kan också erbjuda en förklaring. (Lieberson,

Dumais & Baumann 2000, 1274.)

2. Från könade till neutrala namn

Här handlar det enligt Leino ofta om byte till ett smeknamn som till skillnad från de flesta etablerade namn råkar vara könsneutralt. Dessutom kan den här kategorin inkludera sådana transkönade (MTF och FTM) som är missnöjda med sitt felaktigt könade namn men ännu inte har möjlighet att byta till ett korrekt könat då diagnos saknas.

3. Från feminina till maskulina namn och tvärtom

Här handlar det främst om diagnostiserade transkönade personer. De flesta som tillhörde denna kategori var födda på 1960- och 1970-talet, det vill säga tillräckligt gamla för att ha genomgått en könskorrigeringsprocess år 2002, det sista år som materialet omfattar. För äldre personer kan i sin tur en könskorrigeringsprocess och ett eventuellt namnbyte ha upplevts som svårt eller till och med varit omöjligt. (Leino 2014, 6.)

Eftersom särskilt långtgående slutsatser gällande könsidentitet och namn inte kan dras på basis av den här typen av statistiskt material kompletterade Leino sin undersökning med en enkät riktad till icke-ciskönade som bytt namn, med frågor angående de grunder på vilka de valde sitt nya förnamn. 68 personer – en del MTF eller FTM, en del icke-binära – besvarade enkäten, och de nämnde följande på förhand givna kriterier som viktigast vid namnbyte: *namnet ska kännas som ens eget, det ska vara korrekt könat och det får inte vara fel könat*. Att namnet inte är fel könat innebär alltså här att det är könat, och på ett sätt som inte överensstämmer med identiteten. Som mindre viktiga kriterier upplevde informanterna *att namnet fångar uppmärksamheten/att det inte väcker uppmärksamhet, att det kunde ha getts av föräldrarna, att det liknar det tidigare namnet, att det är lämpligt med avseende på personens ålder och att det är vackert*. Dessutom var det endast ett fåtal som upplevde att namnbytet ens i viss mån var svårt på ett känslomässigt plan, till exempel för att de var fästa vid det tidigare namnet (Leino 2014, 8). Medan statistiken kring namnbyten kan jämföras med den

jag presenterar i analysen kan de fria kommentarer mina informanter skrev eventuellt kopplas till dessa kriterier för ett lämpligt namn.

Även om fokus i den här artikeln ligger på tilltalsnamnet, som i regel tenderar vara det första förnamnet, finns det även andra typer av namn som kan ha stor betydelse för såväl cis- som transkönade. Det kan till exempel handla om smeknamn, som antingen är avledda ur det formella för- eller efternamnet eller har koppling till någon annan aspekt av identiteten, som utseende eller personlighetsdrag (Nyström m.fl. 2013, 103). Olika alias som används på internet kan även de positionera personen på ett helt annat sätt än det formella namnet, särskilt i och med att anonymiteten på nätet möjliggör större frihet i fråga om till exempel könsuttryck. Till skillnad från formella förnamn begränsas inte den här typen av namn i lagstiftningen.

LAGSTIFTNING OCH JURIDISK PRAXIS BETRÄFFANDE PERSONNAMN

Förutom de tidigare egenskaper som nämnts är personnamn som språklig kategori unika i den mån att de tenderar regleras av en särskild lag, något som gäller i bägge länderna som är aktuella för denna undersökning. I introduktionen nämnde jag remissen för ny namnlag i Sverige, och även i Finland diskuteras i skrivande stund ett nytt lagförslag.

För Sveriges del är följande avsnitt ur namnlag aktuellt:

34 § Som förnamn får inte godkännas namn som kan väcka anstöt eller kan antas leda till obehag för den som skall bära det eller namn som av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn. (Riksdagen 1982.)

Formuleringen ”som kan väcka anstöt eller kan antas leda till obehag” är inte särskilt explicit, och tillägget ”som av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt” förtydligar inte vad som avses, utan snarare möjliggör det en ännu friare tolkning av paragraf 34. Även om kön inte nämns i den gällande svenska namnlagens tolkning av lagen i enskilda fall innan år 2009 mycket väl grunda sig på en binär syn på kön, så att ett

förnamn som "uppenbarligen inte är lämpligt" i och med att det inte stämmer överens med det juridiska könet varken kunde ges eller bytas till. Numera gäller ändå följande för samtliga namnbyten:

Tidigare bedömdes namn vid namnbyte i förhållande till en persons juridiska könstillhörighet. Sedan Regeringsrättens dom i september 2009, den så kallade "Jan-Olov Madeleine"-domen, är det tillåtet för myndiga personer att byta eller lägga till förnamn utan hänsyn till ens könstillhörighet.

Det är nu även fritt fram för alla personer över 12 år att ansöka om tillägg eller byte av för- eller efternamn utan att namn bedöms utifrån personens juridiska könstillhörighet. Detsamma gäller byte till "dotterefternamn." (Transföreningen FPES 2016.)

Fallet Jan-Olov Madeleine Ågren utgör ett prejudikat inom svensk namnpraxis, i och med att hens ur ett könsperspektiv icke-traditionella namn godkändes av regeringsrätten år 2009. Utlåtandet förenklade namnbytesprocessen för personer som liksom Jan-Olov Madeleine identifierar sig som transvestiter, men även för till exempel transkönade utan diagnos. På (PRV) beskrivs en lista på 100 "certifierat" könsneutrala namn som även före år 2009 kunde väljas av transpersoner (Patent- och registreringsverket, 2016).

I Finland gäller följande:

Såsom förnamn kan inte godkännas namn som är olämpliga eller vilkas användning annars kan medföra uppenbar olägenhet. Såsom förnamn kan inte utan skäl som nämns i 3 mom. godkännas -- 2) kvinnonamn för pojkar eller mansnamn för flickor --. Ett förnamn som inte uppfyller kraven i 2 mom. kan dock godkännas 1) på grund av religiös sed, 2) om personen i fråga på grund av sin nationalitet, sina familjeförhållanden eller någon annan särskild omständighet har anknytning till en främmande stat och det föreslagna förnamnet motsvarar det namnskick som iakttas i denna stat, eller 3) om något annat giltigt skäl prövas föreliggande. (Justitieministeriet 1985.)

Finlands namnlag framstår i många avseenden som mer explicit än Sveriges, men samma grundläggande vaghet kan iakttas i formuleringar som *någon annan särskild omständighet* och *kan medföra uppenbar olägenhet*. Även uttrycket *namnskicket här i landet* är problematiskt – det existerar inga dokument där landets namnskick är entydigt fastslaget, flera språk talas i Finland och dessutom är namnskicket givetvis föränderligt på samma sätt som språket i övrigt. I praktiken görs tolkningen av namnlagen av nämnden för namnreningen, i de fall där ansökan inte genast kan avslås av magistraten.

Ur könsperspektiv kan man urskilja en betydande skillnad till den svenska lagen, en skillnad som framkommer i det andra villkoret för vilka namn som kan väljas: "Såsom förnamn kan inte -- godkännas -- kvinnonamn för pojkar eller mansnamn för flickor" (Justitieministeriet 1985). Detta gäller även för namnbyte i vuxen ålder, något som stipuleras i 32c §: "Vid ändring av förnamn gäller vad som i 32 a och 32 b §§ stadgas om antalet förnamn och deras lämplighet" (ibid.). Denna paragraf har särskilt tidigare försvårat eller förhindrat namnbyten där det önskade namnet traditionellt getts personer vars juridiska kön inte överensstämmer med könsidentiteten. Men vad är då ett mansnamn respektive kvinnonamn? "Problemet är, att någon aktuell lista över acceptabla finska och svenska förnamn i Finland inte finns att tillgå, en lista som också visade vad som företrädesvis är mansnamn, vad kvinnonamn", skriver namnforskare Marianne Blomqvist i en kommentar till den reviderade namnlagen från år 1991. Hen konstaterar att en lista över förnamn där mans- och kvinnonamn markeras separat kunde "minska myndigheternas arbetsbörda". (Blomqvist 1992, 96f.) En sådan lista, som hade kunnat försvåra de transkönades situation ytterligare, gjordes ändå inte upp.

En transdiagnos utgör idag ett av de undantagsfall där byte kan ske till ett "könskonträrt" namn, enligt Jämlikhetsombudsmannens kansli. Samtidigt konstateras ändå att ett byte till ett "fel" könat namn juridiskt sett i de fall där diagnos eller läkarintyg saknas i praktiken torde vara omöjligt. I sådana fall återstår i praktiken byte till ett sedan tidigare könsneutralt namn eller ett helt nytt namn (som då i regel måste godkännas av nämnden för namnreningen). Detta är problematiskt i och med att alla trans-

könade personer inte ges eller ens önskar en diagnos. Olika typer av informella namnbyten är även de ett alternativ då personen inte officiellt kan byta till det namn hen önskar, men användningen av flera parallella, olika könade förnamn är inte okomplicerat.

I Setas (Finlands ledande hbtqi-organisation) utlåtande om namnlagen som vid skrivande stund är under beredning konstateras att denna praxis borde slopas så att var och en får självbestämmanderätt om sitt namn. Dessutom fästs uppmärksamhet vid vikten av könsneutrala namn som en del av namnförrådet (Seta 2016). I samband med beredningen riktade Justitieministeriet i Finland en enkät till allmänheten, där en av frågorna handlade om just reglering av könade namn, men resultaten finns inte ännu tillgängliga (Justitieministeriet 2016). Beredande parter har alltså uppfattat att indelningen i mans- och kvinnonamn som problematisk åtminstone i något avseende, och det återstår att se huruvida organisationernas och allmänhetens respons påverkar lagförslagets formulering. Den tidigare lagen reflekterar en konservativ syn på såväl namn som kön, men i och med att såväl motiveringar som specifikationer för vilka typer av namn som är uppenbart olämpliga saknas går denna position knappast lika lätt att försvara idag, 25 år senare.

MATERIAL OCH ANALYSMETOD

Föreliggande artikel är en del av min doktorsavhandling som kretsar kring temat svenska språket och icke-normenliga identiteter i fråga om kön och sexualitet. Materialet för avhandlingen utgörs av 211 enkätsvar, 155 insamlade i Sverige år 2013 och 56 i Finland år 2012. Rekryteringen skedde via svenska och finländska hbtqi-organisationers e-postlistor och Facebook-grupper. Enkäten omfattade även övriga frågor kring språk och identitet, men i den här artikeln ligger fokus alltså på förnamn och analysen befattar sig bara med en del av svaren. Villkoren för deltagande i undersökningen som helhet var självidentifiering som queer i något avseende och användningen av svenska i vardagen, så att flerspråkighet eller ett annat modersmål än svenska inte utgjorde hinder för deltagande även om fokus låg på svenska språket.

I fråga om könsidentitet kategoriserade sig 68 av informanterna som kvinnor och 37 som män, vilket innebär att deras nuvarande könsidentitet stämmer överens med tvåkönsnormen även om de inte nödvändigtvis är ciskönade. 68 personer uppgav även en tidigare könsidentitet som svar på en icke-obligatorisk fråga. Det juridiska könet stämde fullständigt överens med självkategoriseringen hos 89 av informanterna. En del informanter kan antas vara ciskönade men kategoriserar då sin sexuella identitet som queer. Frågan om kön var öppen vilket innebar att svaren var synnerligen mångskiftande, och en närmare analys av informanternas könsidentitet presenteras i min avhandling (Rancken 2017). Att jag för min avhandling som helhet valde självidentifierat queera personer som informantgrupp kan ha bidragit till att transpersoner som inte beskriver sin identitet som queer hamnat utanför undersökningen, något som bör hållas i minnet vid läsningen. Likaså bör beaktas att namnen inte nödvändigtvis är svenska, trots att informanterna talar svenska, utan språkkriteriet vid urvalet hänförde sig främst till andra delar av avhandlingen.

I den första delen av analysen presenterar jag statistik över hur informanternas nuvarande namn är könade, hur väl de upplever att förnamnet passar ihop med könsidentiteten och hurdana namnbyten betingade av könsidentiteten de gjort, såväl informellt som formellt. Jag har i enkäten valt att lägga fokus på namnbyten kopplade till kön eftersom de är en konkret manifestation av missnöjet med ett namn som inte är kompatibelt med identiteten. Här gjorde jag upp separat statistik för Finland och Sverige, utgående från idén om att ländernas annorlunda lagstiftning och juridisk praxis eventuellt kunde ha påverkat namnbytesfrekvensen. Vidare undersöker jag fördelningen mellan maskulina, feminina och neutrala namn, både före och efter namnbytena. Dessa resultat torde komplettera Leinos (2014) i viss mån, i och med att även inofficiella namnbyten ingår och utgångspunkten är informantens egen uppfattning om hur namnet är könat. Jag gjorde åtskillnad mellan informella och formella namnbyten eftersom bägge är intressanta ur könsynvinkel, till exempel då ett formellt namnbyte är/varit omöjligt av juridiska skäl. I enkätfrågorna

preciserade jag informell namnändring med beskrivningen: ”till exempel så att du brett dina vänner an-vändade ett annat namn då de talar om dig.”

Eftersom många informanter valde att besvara frågan ”Är det något du vill lägga till i fråga om namn?” har jag i den senare delen av analysen lyft fram vissa informanternas berättelser om sina namn och eventuella namnbyten samt även deras förhållningssätt till kopplingen mellan namn och identitet. Valet av citat baserar sig på att jag försökt lyfta fram så många olika aspekter på namnbyten som möjligt, och då särskilt fäst vikt vid faktorer som nämns av flera informanter.

NAMN, NAMNBYTEN OCH FÖRHÅLLANDE TILL DET EGNA NAMNET I SIFFROR

För det första kan konstateras att en stor majoritet av informanterna – 113 stycken (54 %) – beskriver det nuvarande namnet som feminint. 59 (28 %) kategoriserar namnet som maskulint, och 39 (18 %) som neutralt. 147 (70 %) personer tycker att ”namnet passar bra ihop med den egna könsidentiteten”, medan 34 (16 %) tycker att de inte stämmer överens och 30 (14 %) är osäkra. I fråga om de senare siffrorna måste man naturligtvis beakta att en del av informanterna är ciskönade medan andra bytt namn, vilket innebär att de nekande och osäkra svaren i första hand är av intresse i det här fallet.

I tabellerna nedan finns antalet officiella och inofficiella namnbyten samt planerade namnbyten fördelade på de finländska och svenska informanterna.

HAR BYTT NAMN OFFICIELLT:	SVERIGE	FINLAND
Ja	40	2
Nej	99	53
Planerar byta	16	1

HAR BYTT NAMN INOFFICIELLT:	SVERIGE	FINLAND
Ja	54	5
Nej	92	50
Planerar byta	9	1

I Sverige har alltså 36 % av informanterna bytt namn eller planerat byta namn officiellt, medan siffran för inofficiella namnbyten är 41 %. För Finlands del gäller sedan 5 % respektive 11 %. Min tanke var ursprungligen att utreda huruvida skillnaderna i lagstiftningen korrelerar med antalet namnbyten, men att informanterna i Sverige och Finland i fråga om kön utgör rätt heterogena grupper innebär att inga slutsatser kan dras. Det jämförelsevis lilla antalet namnbytet i Finland torde främst reflektera informanternas identiteter som ciskönade.

I svaren går det att urskilja en synnerligen tydlig trend där det är de feminina namnen som byts bort, så att de ersätts av maskulina eller neutrala namn. I tabellen nedan syns hur namnbytena är fördelade, det vill säga antalet informanter som bytt namn enligt ett visst mönster. Av alla namnbyten är alltså hela 84 % sådana där ett feminint namn ersätts av ett annorlunda könat, medan motsvarande tal för maskulina namn är 11 % (här inkluderar jag inte fallet där informanten byter till flera, olika könade namn).

3 Personen i fråga har alltså nu två olika könade förnamn.

Feminint till maskulint	27
Feminint till neutralt	20
Maskulint till feminint	4
Maskulint till neutralt	2
Neutralt till feminint	1
Feminint via neutralt till maskulint	1
Maskulint till feminint + maskulint ³	1
Neutralt till feminint	1

Här måste frågan om varför det just är de feminina namnen som byts bort ställas – handlar det om att de upplevs som starkare könade och därmed mer sannolikt även fel könade än andra namn? Androcentrisk tendens i språket gör feminina former markerade medan maskulina former normaliseras, som i fallet med han som generiskt pronomen i tredje person singularis. Detta kan eventuellt leda till att feminina namn ses som mindre attraktiva för de informanter som inte uttryckligen identifierar sig som kvinnor.

ERFARENHETER OCH ÅSIKTER GÄLLANDE FÖRNAMN

I fråga om de fria kommentarerna kan en indelning göras i sådana där informanten mer utförligt diskuterar det egna namnet eller namnbytesprocessen och sådana där namntraditionen, namnbyten och könsidentitet diskuteras på ett mer allmänt plan. Fältet för fria kommentarer kring förnamn möjliggjorde också förtydligande till exempel i fall där bytet skett i flera olika steg av juridiska orsaker eller där de nuvarande förnamnen är olika könade.

Flera informanter vill berätta mer om det egna namnet, sin könsidentitet och bakgrunden till ett eventuellt namnbyte. Detta tyder på att namnet ingår som en central byggsten i identiteten, och att individuella problem liksom unika lösningar förekommer beroende på identitet och kontext. Nedan

följer några exempel på sådana kommentarer:

Mitt namn är kurdiskt och jag har aldrig träffat någon med samma namn. Det klingar inte heller feminint för fem öre. Allt gutturalt låter väl maskulint... Jag tänker inte ändra på mitt förnamn, men lägga till ett mellannamn. (Informanten i fråga är bosatt i Sverige.)

Jag har själv hittat på ett namn, slagit ihop mitt juridiska (kvinno-) namn [A] med ett "mansnamn" [B], och ingen annan i hela världen verkar använda det namnet [AB]. MEN: många tolkar mitt namn som feminint då det slutar i a, och många i Sverige hör fel, de tror att det är [C] (ett namn jag inte visste fanns), så jag har börjat kallas för [D] istället ([E] i Finland) för att folk inte ska tolka det som ett feminint namn. Men många har sagt att jag har ett coolt namn, just eftersom de inte hört det namnet innan.

Jag har ett namn som mina föräldrar gav mig som tilltalsnamn. Jag lade till ett annat som jag känner är mitt riktiga, och som många (de flesta?) kallar mig, särskilt mina vänner. Men beroende på vad jag känner för väljer jag ibland att presentera mig under ett namn som är klart mer maskulint.

I berättelser som dessa och flera andra går det att urskilja att informanterna har löst eller planerar lösa problemet med fel könade namn på ett sätt som passar just dem, och då aktualiseras också andra faktorer än bara kön – som till exempel flerspråkighet och förhållande till familj och vänner. Namnproblematiken kräver alltså ett intersektionellt perspektiv. Dessutom måste kontextuella faktorer beaktas, som vem den ursprungliga namngivaren är och hurdant förhållandet mellan namnbärare och namngivare ser ut. De två första citaten markerar hur även språklig bakgrund och etnicitet kan inverka på hur namnet tolkas och hur flera namnformer kan uppstå.

Någon form av osäkerhet präglar också en del av kommentarerna. Jag har kursiverat de så kallade osäkerhetsmarkörerna som kan urskiljas i följande citat:

Eftersom *jag inte identifierar mig jättemycket* som varken man eller kvinna, *kan jag inte riktigt säga* att mitt namn passar perfekt vad gäller könsidentitet. Men på samma sätt passar det *inte jättedåligt heller*, utan *ungefär* lika som vilket annat namn som helst skulle göra. (Kursiv av AR.)

Den här informanten ser alltså självkategoriseringen i fråga om kön som svårt eller kanske irrelevant, vilket givetvis reflekteras i äsikten om hur väl namnet passar. Då jag tidigare undersökte samma informanternas självkategorisering i fråga om kön (Rancken 2017) återkom liknande osäkerhetsmarkörer i många kategoriseringar. Två andra exempel på osäkra beskrivningar är:

Inga konkreta planer men *funderar kring namnbyte till och från*, så är *inte omöjligt* att det blir av någon gång. (Kursiv av AR.)

Känner mig inte helt hemma med mitt namn, skulle inte ha något emot ett neutralt namn, *det vore stundvis* mera passande... (Kursiv av AR.)

Det kunde vara intressant att utreda huruvida cispersoner känner större säkerhet i förhållande till namnets lämplighet i och med att deras självkategorisering inte ifrågasätts systematiskt.

Intressant nog nämns även sexualitet ett par gånger, något som även gäller för informanternas självkategorisering i fråga om kön:

Ibland känner jag att det läggs för mycket fokus på namn, som att en inte kan heta Maja och identifiera sig som heterosexuell cisman till exempel.

Jag har ett feminint förnamn, men kallas även för en maskulin form av mitt andranamn bland flatvänner.

Kroppen nämns också i samband med namn. Det första ur trans- och det andra ur cissynvinkel:

Jag funderar på att byta till en feminin variation av mitt nuvarande namn för att namnets kontrast till kropp/klädsel ska placera mitt uppfattade helhetskön i gräzonen.

Känner mig överhuvudtaget bekväm med mitt maskulina namn då jag helt klart identifierar mig själv med mitt biologiska kön som man, och även gärna vill att andra också uppfattar det.

Här blir alltså namnet ett verktyg för social positionering och får samma potential som till exempel klädsel, röst, rörelsemönster och så vidare. Samtidigt framgår det nu tydligt varför ett intersektionellt perspektiv på namn krävs.

Namn diskuteras också ur lagstiftningssynvinkel, och två av de svenska informanterna berättar att de på grund av tidigare praxis gällande så kallade könskonträra namn inte kunnat ta det namn de önskat utan tvingats välja ett neutralt namn. Den ena säger sig ändå vara nöjd med det nya namnet eftersom det statistiskt sett är mer maskulint än feminint könat. En tredje informant beskriver problemerna med den process namnbytet innebär:

Först var det inofficiellt, sen bytte jag via skatteverket (dvs gratis, men var tvungen att behålla mitt gamla namn som andranamn), nyligen tog jag bort mitt andranamn helt via patent-och registreringsverket (för 1000 kr).

I och med den nya namnlagen borde processen förenklas även om avgiften kvarstår. Tyvärr har jag här inte möjlighet att tidsbestämma informanternas namnbyten, något som varit särskilt intressant för Sveriges del på grund av den ändrade praxisen kring lagtolkning.

Flera informanter växlar mellan olika officiella och eventuellt också inofficiella namn, beroende på situationen. Två exempel på detta är:

På min namnbricka jag alltid har runt halsen står det maskulina namnet istället för det feminina. Men jag gillar båda namnen, och vet inte om man kan säga att jag inofficiellt bytt förnamn. Bara i vissa kretsar.

Jag har ett "feminint" förnamn som är tilltalsnamn och ett "maskulint" förnamn som inte är tilltalsnamn, vilket jag dock också kallas (parallellt med/ tillsammans med mitt "feminina" förnamn).

En annan har hela fyra olika könade förnamn: "Jag har fyra förnamn ett neutralt tilltalsnamn plus två maskulina och ett feminint förnamn."

Informella namn nämns också som en del av identiteten. "Delvis ser jag mina nick på internet som en del av mitt namn, och i det sammanhangen använder jag oftast okönade nicknames", berättar en informant, medan en annan ofta kallas vid ett könsneutralt smeknamn. En tredje skriver följande:

Smeknamn är intressanta. En stor del av mina vänner använder inte mitt "riktiga" namn, utan använder istället ett könsneutralt smeknamn. Det har inte varit ett medvetet val från min sida, det har bara blivit så, kanske t.o.m. mer på mina vännerns initiativ, och jag har märkt att jag är mycket mer bekväm med mitt smeknamn. Fast inget fel på mitt "riktiga" namn heller...

Några av informanterna tar också ställning till namnfrågan på ett mer generellt plan, antingen utgående från egna erfarenheter eller mer allmänna tankar om språk och identitet. Här kan man urskilja två olika tankemönster, nämligen ett där könsneutralt namn ses som en lösning på en del av de problem transpersoner ställs inför i fråga om namn, och ett annat där man tar avstånd från tanken om könade namn överhuvudtaget och alltså vill kapa banden mellan könsidentitet och förnamn.

Könsneutrala namn nämns både som en del av en könssensitiv uppfostran och i samband med att en (vuxen) persons könsidentitet ligger utanför cis-normen. Följande kommentarer visar på en inställning där könsneutrala namn skulle fungera som ett slags ersättande, mer inklusiv norm än tydligt könade namn:

Namn blir ens eget tids nog men motsvarar inte alltid identiteten och kan då bli en belastning. Därför är det egentligen bäst med könsneutrala namn från början, något för föräldrar att tänka på.

All kärlek till föräldrar som döper sina ungar könsneutralt.

Hade varit skönt för mig att ha ett könsneutralt namn, så att jag skulle slippa bli könsstämplad av

en stor del av allmänheten.

Önskar att alla namn var könsneutrala :-)

Men en del av kommentarerna kretsar kring en alternativ lösning, där fokus ligger på könandet som språkligt fenomen snarare än det könade språket. "What's in a name? För mycket, uppenbarligen", skriver samma informant som i ett tidigare citat nämner hur *Maja* borde kunna fungera som namn även för en ciskönad man. "Namnet är en del av identiteten, men behöver inte vara direkt kopplat till köns-identiteten. Ska jag vara ärlig så struntar jag i vilken könsidentitet andra kopplar till mitt namn", skriver en annan. I några berättelser används också citattecken kring orden maskulin/manlig respektive feminin/kvinnlig, vilket tyder på ett liknande förhållningssätt. De två olika förhållningssätten till könade namn behöver givetvis inte utesluta varandra utan det kan handla om könsneutrala namn som lösning på aktuella problem medan en uppluckring av normerna kring könade namn överlag är en mer långsiktig strategi. Olika typer av identiteter innebär dessutom olika namnrelaterade problem och kräver skraddarsydda lösningar – något som tydligt framkommer i kommentarerna är att icke-ciskönade inte är någon homogen grupp, och att intersektionalitetsperspektiv liksom de namnrelaterade talhandlingarnas kontext måste beaktas vid analysen.

TRANSPERSPEKTIV PÅ NAMN: MOT EN INKLUSIV FRAMTIDA FORSKNING

Frågorna om namn och namnbyten engagerade informanterna, och många med en icke-normativ könsidentitet valde att förutom valet av svarsalternativ berätta mer om sitt eget eller sina egna namn, sina erfarenheter av namnbytesprocessen samt sina tankar om könsneutrala och könade namn i allmänhet. Rätt förnamn kan liksom rätt pronomen få särskild betydelse för en transperson, eftersom de i svenskan avslöjar omgivningens kategorisering. Då feministiska ansatser inom namnforskningen främst handlat om könsroller och därtill relaterade förväntningar måste en transinklusiv socio-onomastik

ta sig an kategoriseringen enligt kön i sig, så att utgångspunkten är självkategorisering snarare än enbart juridiskt kön. Detta gäller då inte bara forskning där icke-normativa identiteter står i fokus, utan fältet som helhet – om informanternas kön är felaktigt kategoriserat är inte heller resultaten tillförlitliga.

Analysens kanske intressantaste resultat handlar om vilka typer av namnbyten informanterna gjort och hur samma person kan ha flera olika könade namn, formella och informella, i samtidigt bruk. Särskilt angelägen blir frågan om varför feminina namn byts bort, något jag i analysen kopplande till språkets androcentriska tendenser. Om informanten inte har en stark identitet som kvinna kan ett neutralt eller feminint namn kännas mindre problematiskt, medan de informanter som getts ett maskulint namn kan uppleva ett byte som mindre motiverat. Här kan Leinos (2014) resultat angående att namnet åtminstone inte ska vara fel könat aktualiseras. Aldrins (2011) tankar om att namntraditionen befäster de traditionella könsrollerna kan också tänkas inverka, eftersom den traditionellt maskulina rollen har fler positiva konnotationer än den feminina.

Att en person refereras till med alternativa namn, som smeknamn och alias, är i sig inget nytt fenomen men hos informanterna är dessa i en del fall olika könade, så att till exempel både maskulina och feminina förnamn inte ses som motsägelsefulla utan kan spegla en flexibel eller mångfacetterad könsidentitet. Detta stämmer överens med min analys av informanternas självkategorisering enligt kön, där skarpt avgränsade kategorier ofta undveks (Rancken 2017). Den nya svenska namnlagen innebär att nya mellannamn inte får tas, medan gamla nog får behållas, något som eventuellt försvårar den här typen av växlande användning av formella namn. En dylik ändring har inte föreslagits i Finland.

Könsneutrala namn väckte uteslutande positiva associationer i de fria kommentarerna, så att vissa efterlyste en ökad användning av neutrala namn medan andra förde fram idén om att kapa banden mellan förnamn och kön så att alla namn i praktiken skulle vara neutrala. För transkönade män och kvinnor kan ändå ett traditionellt maskulint/

feminint namn vara en viktig del av identiteten, och till skillnad från ciskönade har de ofta tvingats genomgå en lång process för att kunna byta till ett sådant namn. Avsaknaden av ett brett könsneutralt namnförråd i svenskan gör även det första alternativet mer komplicerat. En jämförelse med finskspråkiga transkönades namnbyten kunde vara av intresse, eftersom det i finskan finns en större mängd såväl statistiskt som semantiskt/fonologiskt könsneutrala namn, som till exempel *Ruu*, *Viima* och *Kuura*. Samtidigt kan den finländska lagstiftningen eventuellt bidra till att könsneutrala namn framstår som attraktiva för personer som saknar läkarutlåtande och då väljer att byta fullständigt fel könade namn mot sådana som inte klingar direkt fel men inte heller rätt.

Mycket återstår att göra innan trans- och queerperspektiv kan bli en självklar del av namnforskningstraditionen – i första hand krävs en diskussion om rätten till självkategorisering inom språksociologisk forskning överhuvudtaget, och eventuellt också en ny syn på namnens semantik. Här kunde man ta avstamp i tanken om namngivning som en könande språkhandling, för att sedan koppla till Butlers (1997) tankar om subjekt och performans: genom att ta makten över sitt eget namn positionerar sig individen alltså i fråga om (bland annat) kön, snarare än att låta sig kategoriseras av andra. Mer intersektionell, kvalitativ forskning kring transpersoners förhållande till namn och namnbyten blir då nödvändig, liksom analyser av omgivningens förhållningssätt och den inverkan namnlagen (såväl den nuvarande som den under beredning i bägge länderna) har i praktiken. Att den samhälleliga diskursen kring kön just nu är synnerligen aktiv i och med icke-ciskönades allt större synlighet liksom faktumet att namnförrådet är instabilt, om än tills vidare kraftigt könat, innebär att en framtida transinklusive namnforskning ställs inför intressanta frågeställningar.

Alexis Rancken är doktorand i svenska vid Åbo Akademi. Hen intresserar sig för förhållandet mellan språk, kön och sexualitet, med särskild fokus på marginaliserade grupper och intersektionalitet. alexis.rancken@abo.fi

LITTERATUR

- Ainiala, Terhi (2012) Den socioonomastiska forskningen i Finland. *Språkbruk* 1/2012, 14–18. <http://www.sprakbruk.fi/index.php?mid=2&pid=13&aid=2956> (hämtad 22.2.2017).
- Aldrin, Emilia (2011) *Namnval som social handling. Val av förnamn och samtal om förnamn bland föräldrar i Göteborg 2007–2009*. Institutionen för nordiska språk. Namn och samhälle 24. Uppsala: Uppsala universitet.
- Barrett, Rusty (2002) Is Queer Theory Important for Sociolinguistic Theory? I Campbell-Kibler, Kathryn, Podesva, Robert J., Roberts, Sarah J. & Wong, Andrew (red.) *Language and Sexuality: Contesting Meaning in Theory and Practice* 25–43. Stanford: CSLI Publications.
- Blomqvist, Marianne (1992) Reviderad personnamnslag i Finland 1991. *Studia Anthroponymica Scandinavica. Tidskrift för nordisk personnamnsforskning* 10, 91–98.
- Brylla, Eva (2007) A Boy Named Sue: Om flick- och pojknamn. I Gunnarsson, Britt-Louise, Entzenberg, Sonja & Ohlsson, Maria (red.) *Språk och kön i nutida och historiskt perspektiv: Studier presenterade vid Den sjätte nordiska konferensen om språk och kön. Uppsala 6–7 oktober 2006*. Uppsala: Uppsala universitet, 191–197.
- Butler, Judith (1997) *Excitable Speech: A Politics of the Performative*. New York: Routledge.
- Erson, Eva, Edlund, Ann-Catrin & Milles, Karin (red.) (2007) *Språk och kön*. Stockholm: Norstedts.
- Factor, Rhonda & Rothblum, Esther (2008) Exploring Gender Identity and Community Among Three Groups of Transgender Individuals in the United States: MTFs, FTMs, and Genderqueers. *Health Psychology Review* 17:3, 235–253.
- Fredrickson, Anne (2007) *Phonological Cues to Gender in Sex-Typed and Unisex Names*. Swarthmore: Swarthmore College.
- Hagen, Brienne D. & Galupo, Paz M. (2014) Trans* Individuals' Experiences of Gendered Language with Health Care Providers: Recommendations for Practitioners. *International Journal of Transgenderism* 15:1, 16–34.
- Hagström, Charlotte (2006) *Man är vad man heter. Namn och identitet*. Stockholm: Carlsson.
- Justitieministeriet (2016) *Kysely nimilain uudistamistarpeista*. <https://www.otakantaa.fi/fi/hankkeet/66/osallistuminen/140/kysely/> (hämtad 28.8.2016).
- (1985) *Namnlag 1985*: 694. <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1985/19850694> (hämtad 28.8.2016).
- Leino, Antti (2014) Man, Woman or Me? Conflicting Identities as Evidenced by Cross Gender Name Changes. I Tort i Donada, Joan & Montagut i Montagut, Montserrat (red.) *Names in Daily Life: Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 803–811.
- Lieberson, Stanley, Dumais, Susan & Baumann, Shyon (2000) The Instability of Androgynous Names: The Symbolic Maintenance of Gender Boundaries. *American Journal of Sociology* 105:5, 1249–1287.
- Mullen, Georgina & Moane, Geraldine (2013) A Qualitative Exploration of Transgender Identity Affirmation at the Personal, Interpersonal, and Sociocultural Levels. *International Journal of Transgenderism* 14:3, 140–154.
- Nyström, Staffan, Brylla, Eva, Frändén, Märit, Wahlberg, Mats & Vikstrand, Per (red.) (2013) *Namn och namnforskning: Ett levande läromedel om ortnamn, personnamn och andra namn*. Version 1. Uppsala. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:606610/FULLTEXT01.pdf> (hämtad 22.2.2017).
- Patent- och registreringsverket (2016) *Byta personnamn*. <https://www.prv.se/sv/vara-tjanster/personnamn/byta-personnamn/> (hämtad 28.8.2016).
- Rancken, Alexis (2017) "Kvinna i brist på bättre ord": Självkategorisering som utgångspunkt för en inkluderande språkvetenskap. Under publikation.
- Regeringskansliet (2016) *En ny lag om personnamn*. Riksdagen (1982) *Namnlag 1982:670*. http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/namnlag-1982670_sfs-1982-670 (hämtad 28.8.2016).
- Seta (2016) *Lausunto nimilain arviomuistiosta*. <http://seta.fi/lausunto-nimilain-arviomuistiosta/> (hämtad 28.8.2016).
- Transföreningen FPES (2016) *Namnbyte*. <http://fpes.se/namn/> (hämtad 28.8.2016).
- Wojahn, Daniel (2015) *Språkaktivism: Diskussioner om feministiska språkförändringar i Sverige från 1960-talet till 2015*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 92. Uppsala: Uppsala universitet.

NAMES BEYOND THE NORM. FIRST NAMES AND GENDER NONCONFORMITY

Traditionally, gender has been used as a stable background variable in socio-onomastics. Considering gender is not stable nor binary researchers occupied with the study of personal names need to incorporate a more complex view of the relationship between gender identity and gendered/gender neutral first names into their research – making socio-onomastics a trans inclusive field. The focus of my article is on transgender identities, including the non-binary, and gendered first names. Do gender non-conforming persons consider their names correctly gendered, and in which direction do they change their names? Based on questionnaire answers written by 211 self-identified queer, Swedish-speaking persons I could conclude that one third of the informants experienced their name as incorrectly gendered or were uncertain. About one third had changed their name, and a remarkably big majority made the change from a feminine name towards a masculine or neutral one. The question of gender neutral names became crucial, as the pool of neutral names in Swedish is quite small. Another thought concerned severing of the ties between gender and first names altogether, making every name neutral.